

समाजकार्य शिक्षणापुढील आव्हाने आणि जबाबदारी

डॉ. प्रवीण ग्यानोजी कनकुटे

सहयोगी प्राध्यापक,

जालना समाजकार्य महाविद्यालय,

राम नगर, जालना.

kankutepravin@gmail.com

मो. न. 8308669443.

प्रस्तावना

सामाजिक कार्य शिक्षण हे एक गतिमान क्षेत्र आहे जे विद्यार्थ्यांना व्यावसायिक सरावासाठी तयार करण्याचा प्रयत्न करते तेव्हा असंख्य आव्हाने आणि जबाबदाऱ्यांना तोंड देते. ही आव्हाने बहुआयामी आहेत, ज्यामध्ये अभ्यासक्रम विकास, शैक्षणिक दृष्टिकोन, मान्यता मानके आणि सिद्धांताचे व्यवहाराशी एकात्मता यांचा समावेश आहे. सामाजिक कार्य शिक्षणाच्या जबाबदाऱ्या तितक्याच महत्त्वाच्या आहेत, ज्यामध्ये सहानुभूती, नैतिक सचोटी आणि पुराव्यावर आधारित पद्धतींनी जटिल सामाजिक समस्यांना तोंड देऊ शकतील अशा सक्षम व्यावसायिकांची तयारी समाविष्ट आहे.

भविष्यातील सामाजिक कार्यकर्त्यांना गुंतागुंतीच्या सामाजिक समस्यांना तोंड देण्यासाठी तयार करण्यासाठी सामाजिक कार्य शिक्षण हा एक महत्त्वाचा घटक आहे. तथापि, प्रशिक्षणाची प्रभावीता आणि पदवीधरांच्या कार्यबलात प्रवेश करण्याच्या तयारीवर परिणाम करणाऱ्या असंख्य आव्हानांना तोंड द्यावे लागते. शैक्षणिक निकाल सुधारण्यासाठी आणि सामाजिक कार्यकर्ते त्यांच्या समुदायांची प्रभावीपणे सेवा करू शकतील याची खात्री करण्यासाठी या आव्हानांना आणि जबाबदाऱ्या समजून घेणे आवश्यक आहे.

अभ्यासक्रम विकास

सामाजिक कार्य शिक्षणातील एक प्रमुख आव्हान म्हणजे असा अभ्यासक्रम विकसित करणे जो व्यापक आणि सामाजिक समस्यांच्या बदलत्या परिदृश्याशी जुळवून घेणारा असेल. अभ्यासक्रमात मानवी वर्तन, सामाजिक धोरण, संशोधन पद्धती, नीतिमत्ता आणि सांस्कृतिक क्षमता यासारख्या विविध विषयांचा समावेश असावा. जागतिकीकरण, तांत्रिक प्रगती आणि विकसित होत असलेल्या सामाजिक नियमांसारख्या उदयोन्मुख मुद्द्यांना तो प्रतिसाद देणारा असावा. येथे जबाबदारी ही आहे की अभ्यासक्रम केवळ सैद्धांतिक ज्ञान देत नाही तर प्रभावी हस्तक्षेपासाठी आवश्यक असलेल्या व्यावहारिक कौशल्यांनी विद्यार्थ्यांना सुसज्ज करतो.

यासाठी नवीन संशोधन निष्कर्ष आणि सर्वोत्तम पद्धतींचा समावेश करण्यासाठी अभ्यासक्रम सामग्रीचे सतत मूल्यांकन आणि पुनरावृत्ती आवश्यक आहे.

अध्यापनशास्त्रीय दृष्टिकोन

आणखी एक आव्हान म्हणजे प्रभावी शैक्षणिक दृष्टिकोन स्वीकारणे जे विविध शिक्षण शैलींना पूरक असतात आणि त्याचबरोबर गंभीर विचारसरणी आणि चिंतनशील सराव वाढवतात. पारंपारिक व्याख्यान-आधारित शिक्षण पद्धती विद्यार्थ्यांना गुंतवून ठेवण्यासाठी किंवा त्यांना वास्तविक-जगातील परिस्थितींसाठी तयार करण्यासाठी पुरेसे नसू शकतात. अनुभवात्मक शिक्षण वाढविण्यासाठी समस्या-आधारित शिक्षण, सिम्युलेशन, भूमिका बजावणे आणि सेवा-शिक्षण प्रकल्प यासारख्या नाविन्यपूर्ण शिक्षण धोरणांचा अवलंब वाढत्या प्रमाणात केला जात आहे (टीचिंग सोशल वर्क: अ गाइड फॉर एज्युकेटर्स). शिक्षकांवर सक्रिय सहभागाला प्रोत्साहन देणारे आणि विविध दृष्टिकोनांचा आदर करणारे समावेशक शिक्षण वातावरण तयार करण्याची जबाबदारी आहे. यामध्ये वर्गातील शक्ती गतिमानतेला संबोधित करण्यासाठी अध्यापन पद्धतींमध्ये दडपशाहीविरोधी चौकटी एकत्रित करणे समाविष्ट आहे (क्रिटिकल सोशल वर्क: थियरीज अँड प्रॅक्टिस फॉर अ जस्ट वर्ल्ड).

मान्यता मानके

मान्यता मानके सामाजिक कार्य कार्यक्रमांसाठी आव्हान आणि जबाबदारी दोन्ही सादर करतात. हे मानके हे सुनिश्चित करतात की शैक्षणिक संस्था उच्च-गुणवत्तेचे कार्यक्रम राखतात जे कौन्सिल ऑन सोशल वर्क एज्युकेशन (CSWE) सारख्या मान्यताप्राप्त संस्थांनी निश्चित केलेल्या व्यावसायिक बेंचमार्कची पूर्तता करतात. तथापि, संसाधनांच्या मर्यादा किंवा संस्थात्मक मर्यादांमुळे या मानकांचे पालन करणे आव्हानात्मक असू शकते (हँडबुक ऑफ अॅक्रेडिटेशन स्टँडर्ड्स इन सोशल वर्क एज्युकेशन). कार्यक्रमांनी स्थापित निकषांविरुद्ध कार्यक्रमाच्या निकालांचे मूल्यांकन करणाऱ्या स्व-मूल्यांकन प्रक्रियेद्वारे सतत सुधारणा करण्याची त्यांची वचनबद्धता प्रदर्शित केली पाहिजे. ही जबाबदारी केवळ विद्यार्थ्यांसाठीच नाही तर भविष्यातील अभ्यासकांनी सेवा दिलेल्या व्यापक समुदायासाठी देखील जबाबदारी सुनिश्चित करते.

सिद्धांताचे सरावाशी एकत्रीकरण

सामाजिक कार्य शिक्षणातील एक महत्त्वाचे आव्हान म्हणजे सैद्धांतिक ज्ञान आणि व्यावहारिक वापर यांच्यातील अंतर भरून काढणे. व्यावसायिक देखरेखीखाली विद्यार्थ्यांना प्रत्यक्ष अनुभव देऊन या एकात्मतेमध्ये क्षेत्र शिक्षण महत्त्वाची भूमिका बजावते. तथापि, शैक्षणिक संस्थांमधील स्पर्धा किंवा योग्य एजन्सींची मर्यादित उपलब्धता यामुळे दर्जेदार क्षेत्र नियुक्ती मिळवणे कठीण

होऊ शकते (फील्ड इंस्ट्रक्शन: सोशल वर्क स्टुडंट्ससाठी एक मार्गदर्शक). क्षेत्र अनुभव अर्थपूर्ण आहेत आणि शैक्षणिक उद्दिष्टांशी सुसंगत आहेत याची खात्री करणे ही जबाबदारी आहे जेणेकरून विद्यार्थी वास्तविक जगाच्या संदर्भात वर्ग शिक्षण प्रभावीपणे लागू करू शकतील.

नैतिक प्रशिक्षण

मानवी हक्कांच्या वकिली आणि सामाजिक न्याय तत्त्वांवर भर दिल्याने नैतिकता सामाजिक कार्य शिक्षणाचा अविभाज्य भाग बनते. सराव करताना येणाऱ्या जटिल नैतिक दुविधांमध्ये (सामाजिक कार्यातील नीतिमत्ता: एक संदर्भित दृष्टिकोन) नैतिक निर्णय घेण्याची कौशल्ये आत्मसात करण्यात शिक्षकांना आव्हानांचा सामना करावा लागतो. शिक्षकांनी अभ्यासक्रमाच्या सर्व पैलूंमध्ये नैतिक प्रशिक्षणावर भर देणे अत्यावश्यक आहे आणि त्याचबरोबर विद्यार्थ्यांच्या व्यावसायिक वर्तनावर परिणाम करणाऱ्या मूल्यांवर वैयक्तिक प्रतिबिंबित करण्यास प्रोत्साहन देणे आवश्यक आहे.

सांस्कृतिक क्षमता

आजच्या बहुसांस्कृतिक समाजात, जिथे वंश/वांशिकता/लिंग/लैंगिक प्रवृत्ती/धर्म/अपंगत्व स्थिती इत्यादी विविधता आहे, सामाजिक कार्य शिक्षण चौकटीत (आरोग्य आणि मानवी सेवांमध्ये सांस्कृतिक क्षमता) सांस्कृतिक क्षमता आवश्यक बनते. शिक्षकांना केवळ वेगवेगळ्या संस्कृतींबद्दल ज्ञान देण्याशी संबंधित आव्हानांचा सामना करावा लागतोच, परंतु विद्यार्थ्यांमध्ये जाणीवपूर्वक/अचेतनपणे ठेवलेले पूर्वग्रह/पूर्वग्रह देखील दूर होतात.

सामाजिक कार्य शिक्षणातील प्रमुख आव्हाने

तयारी, समर्थन आणि प्रशिक्षणाचा अभाव

सामाजिक कार्य शिक्षणात ओळखल्या जाणाऱ्या सर्वात महत्त्वाच्या आव्हानांपैकी एक म्हणजे विद्यार्थ्यांसाठी पुरेशी तयारी आणि समर्थनाचा अभाव. अनेक विद्यार्थी शैक्षणिक संस्था किंवा फील्ड एजन्सींद्वारे प्रदान केलेल्या अपुऱ्या प्रशिक्षणामुळे त्यांच्या फील्ड प्लेसमेंटसाठी तयार नसल्याची तक्रार करतात. तयारीच्या या अभावामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये अपुरेपणाची भावना निर्माण होऊ शकते, ज्यामुळे वास्तविक जगात प्रभावीपणे कामगिरी करण्याची त्यांची क्षमता अडथळा येऊ शकते. फील्ड शिक्षकांनी या चिंता व्यक्त केल्या आहेत, असे लक्षात घेऊन की ते अनेकदा असे विद्यार्थी घेतात जे सरावाच्या मागण्यांसाठी पुरेसे तयार नसतात.

एकाधिक जबाबदाऱ्यांचा भार

विद्यार्थी अनेकदा शैक्षणिक जबाबदाऱ्या, अर्धवेळ नोकरी आणि कौटुंबिक जबाबदाऱ्यांसह अनेक भूमिका पार पाडतात. या ओझ्यामुळे ताण आणि थकवा येऊ शकतो, ज्यामुळे शैक्षणिक आणि

क्षेत्रीय दोन्ही परिस्थितींमध्ये त्यांच्या कामगिरीवर नकारात्मक परिणाम होऊ शकतो. न भरलेल्या इंटर्नशिपशी संबंधित आर्थिक ताण ही समस्या वाढवतो, ज्यामुळे अनेक विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शैक्षणिक अनुभवांपेक्षा पगारी रोजगाराला प्राधान्य द्यावे लागते. परिणामी, विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शिकण्याच्या संधींमध्ये पूर्णपणे सहभागी होण्यास संघर्ष करावा लागू शकतो.

संवाद आणि पर्यवेक्षण आव्हाने

यशस्वी फील्ड शिक्षणासाठी विद्यार्थी, प्राध्यापक आणि फील्ड पर्यवेक्षक यांच्यातील प्रभावी संवाद महत्त्वाचा आहे. तथापि, अभ्यासातील अनेक सहभागींनी प्रभावी पर्यवेक्षणासाठी कमकुवत संवाद हा एक महत्त्वाचा अडथळा असल्याचे नोंदवले आहे. पर्यवेक्षकांकडून अस्पष्ट अपेक्षा किंवा अपुरा अभिप्राय यासारख्या समस्या विद्यार्थ्यांच्या शिक्षण आणि विकासात अडथळा आणू शकतात. याव्यतिरिक्त, अनेक पर्यवेक्षक असल्याने संवाद अधिक गुंतागुंतीचा होऊ शकतो, ज्यामुळे भूमिका आणि जबाबदाऱ्यांबद्दल गोंधळ निर्माण होतो.

प्रशासकीय आव्हाने

फील्ड प्लेसमेंट व्यवस्थापित करण्याच्या प्रशासकीय पैलू देखील महत्त्वपूर्ण आव्हाने निर्माण करू शकतात. यामध्ये एजन्सीच्या आवश्यकतांशी संघर्ष करणाऱ्या विद्यापीठ धोरणांमध्ये नेव्हिगेट करणे किंवा प्लेसमेंट प्रक्रिया मंदावणाऱ्या नोकरशाही अडथळ्यांना सामोरे जाणे समाविष्ट आहे². अशा प्रशासकीय ओझ्यांमुळे विद्यार्थ्यांच्या शिक्षण आणि विकासावरील लक्ष कमी होऊ शकते.

कोविड-१९ चा परिणाम

कोविड-१९ साथीच्या आजाराने ऑनलाइन शिक्षण वातावरणात जलद बदल करण्याची आवश्यकता निर्माण करून सामाजिक कार्य शिक्षणात नवीन गुंतागुंत निर्माण केली आहे. काही अनुकूलने फायदेशीर ठरली आहेत (उदा. तंत्रज्ञानाचा वाढता वापर), तर काहींनी विद्यार्थी आणि कलायंत दोघांसाठीही संसाधनांच्या उपलब्धतेतील तफावत अधोरेखित केली आहे. अनेक संवाद ऑनलाइन झाल्यामुळे या संक्रमणामुळे फील्ड प्लेसमेंट दरम्यान उपलब्ध असलेल्या देखरेखीच्या गुणवत्तेवरही परिणाम झाला आहे.

समानता, विविधता, समावेशन आणि प्रवेश (EIDA)

समावेश, विविधता, समावेशन आणि प्रवेशाशी संबंधित समस्यांचे निराकरण करणे हे सामाजिक कार्य शिक्षणात एक आव्हानात्मक आव्हान आहे. उपेक्षित पार्श्वभूमीतील विद्यार्थी अनेकदा त्यांच्या प्लेसमेंट दरम्यान भेदभावाचा अनुभव घेतात किंवा असे वाटते की शैक्षणिक

सेटिंग्जमध्ये त्यांच्या अद्वितीय दृष्टिकोनांना महत्त्व दिले जात नाही. समावेशकतेचा हा अभाव संभाव्य उमेदवारांना सामाजिक कार्यात करिअर करण्यापासून रोखू शकतो.

प्लेसमेंट संधीसाठी स्पर्धा

कॅनडामध्ये वाढत्या संख्येने सामाजिक कार्य कार्यक्रम स्थापित होत असल्याने, दर्जेदार प्रॅक्टिकम प्लेसमेंटसाठी स्पर्धा तीव्र झाली आहे. अनेक एजन्सींना स्वतः कर्मचाऱ्यांच्या कमतरतेचा सामना करावा लागतो आणि जास्त केसलोड किंवा मर्यादित संसाधनांमुळे प्रॅक्टिकम विद्यार्थ्यांना स्वीकारण्यास ते तयार नसतात किंवा असमर्थ असू शकतात. या परिस्थितीमुळे विद्यार्थ्यांच्या प्लेसमेंटची मागणी आणि एजन्सींकडून देण्यात येणाऱ्या उपलब्धतेमध्ये तफावत निर्माण होते.

सामाजिक कार्य शिक्षणातील जबाबदाऱ्या

या आव्हानांच्या पार्श्वभूमीवर, शैक्षणिक संस्थांवर अनेक जबाबदाऱ्या येतात:

प्रशिक्षण कार्यक्रम वाढवणे: संस्थांनी हे सुनिश्चित केले पाहिजे की प्राध्यापक आणि फील्ड शिक्षक दोघांनाही त्यांच्या प्लेसमेंट दरम्यान विद्यार्थ्यांना सर्वोत्तम कसे समर्थन द्यावे याबद्दल पुरेसे प्रशिक्षण मिळेल.

संपर्क चॅनेल सुधारणे: फील्ड शिक्षणात सहभागी असलेल्या सर्व पक्षांमध्ये संवादाच्या स्पष्ट रेषा स्थापित केल्याने अपेक्षांबद्दल गैरसमज कमी होण्यास मदत होईल.

आर्थिक सहाय्य प्रदान करणे: विशेषतः प्रॅक्टिकम प्लेसमेंटसाठी स्टायपेंड किंवा आर्थिक मदत देणे विद्यार्थ्यांना तोंड द्यावे लागणारे काही आर्थिक भार कमी करू शकते.

समावेशक वातावरण वाढवणे: शैक्षणिक कार्यक्रमांनी त्यांच्या अभ्यासक्रमात विविधतेला सक्रियपणे प्रोत्साहन दिले पाहिजे आणि वर्गातील चर्चेत सर्वांचे आवाज ऐकले जातील याची खात्री करावी.

निष्कर्ष

सामाजिक कार्य शिक्षणातील आव्हाने - अपुरी तयारी आणि आर्थिक अडचणींपासून ते संवादातील तफावत आणि पद्धतशीर असमानता - शिक्षक आणि संस्थांच्या जबाबदाऱ्यांशी खोलवर गुंतलेली आहेत. लक्षित प्रशिक्षण, सुधारित पर्यवेक्षण, न्याय्य पद्धती आणि तंत्रज्ञानाच्या एकात्मिकतेद्वारे या समस्यांना तोंड देऊन, सामाजिक कार्य शिक्षण विद्यार्थ्यांना समकालीन समाजातील मोठ्या आव्हानांना तोंड देण्यासाठी अधिक चांगल्या प्रकारे तयार करू शकते आणि त्याचबरोबर अधिक न्याय्य, प्रभावी आणि सहाय्यक शिक्षण वातावरण सुनिश्चित करू शकते.

संदर्भ

1. या लेखात कॅनेडियन सामाजिक कार्य क्षेत्रातील शिक्षणातील महत्त्वाच्या आव्हानांवर चर्चा केली आहे, ज्यामध्ये तयारीचा अभाव, अनेक जबाबदाऱ्या, संवाद आणि देखरेखीच्या समस्या आणि भेदभाव यांचा समावेश आहे. [फील्ड एज्युकटर लेख]
2. अमेरिकन अकादमी ऑफ सोशल वर्क अँड सोशल वेल्फेअर सामाजिक कार्यासाठी असलेल्या मोठ्या आव्हानांची रूपरेषा मांडते, सामाजिक समस्यांना आणि क्षेत्राच्या विकसित होत असलेल्या स्वरूपाला नाविन्यपूर्ण, विज्ञान-आधारित प्रतिसादांची आवश्यकता यावर भर देते. [सोशल वर्क ग्रँड चॅलेंजेस]
3. सिम्युलेशन-आधारित शिक्षण आणि भूमिका बजावणे हे सामाजिक कार्य विद्यार्थ्यांना फील्ड प्लेसमेंट आणि व्यावहारिक आव्हानांसाठी तयार करण्याचे प्रभावी मार्ग म्हणून हायलाइट केले आहे. [फील्ड एज्युकटर लेख]
4. अहवाल सूचित करतात की समानता, विविधता आणि भेदभावाशी संबंधित मुद्दे सामाजिक कार्य शिक्षण आणि सरावात अडथळा आहेत. [फील्ड एज्युकटर लेख]
5. उच्च केसलोड आणि नोकरशाही अडथळ्यांसह समुदाय आणि प्रशासकीय आव्हाने शैक्षणिक सेटिंग्जमध्ये सामाजिक कार्याच्या सरावावर लक्षणीय परिणाम करतात. [केसबुक ब्लॉग]